

Messages

Evalvacija verskih romarskih poti na
podlagi ugotovitev prebivalcev Železne
županije in Pomurske regije

Povzetek

Vsebina

Vrednotenje verskih romarskih poti <i>na podlagi pripomb prebivalcev Železne županije in Pomurske regije</i>	3
Iskanje poti: romanje, umik ali izlet?.....	4
Predstavitev romarskih poti in krajev na slovensko-madžarskem obmejnem območju	6
Raziskovanje romanj: metodološki pregled.....	8
Povzetek izkušenj iz raziskav in osebnih intervjujev.....	9
Priporočila in predlogi za razvoj novih romarskih poti	11

Evalvacija verskih romarskih poti

na podlagi ugotovitev prebivalcev Železne županije in Pomurske regije

Namen tega dokumenta je **zagotoviti strokovne smernice za vzpostavitev priljubljenih in trajnostnih romarskih poti** na podlagi izkušenj, pridobljenih pri razvoju, vzdrževanju in uporabi obstoječih romarskih poti.

V tej študiji predstavljamo vrste romanj in izletov, ki spodbujajo telesno in duhovno obnovo, analiziramo romarske poti v Železni županiji in na območju Pomurja ter predlagamo usmeritve za razvoj romanj in romarskih poti.

Ta dokument je izveček iz študije z enakim naslovom, ki je bila pripravljena z namenom povzeti in na kratko predstaviti podrobno oceno stanja. Oba dokumenta sta bila pripravljena v okviru projekta *Neizpovedane zgodbe – Romanja v slovensko-madžarski obmejni regiji*, z namenom zagotoviti strokovne podlage za projekt. Namen projekta, ki je znan pod kratkim imenom MESSAGES, je vzpostaviti romarsko pot, ki bi povezovala slovensko-madžarsko obmejno regijo in predstavljala duhovnost mučenih duhovnikov blaženega Jánosa Brennerja (1931, Szombathely - 1957 Monošter-Zsida) in Božjega služabnika Danijela Halasa (1903, Črenšovci - 1945, Hotiza). Projekt posebno pozornost namenja vključevanju mladih in lokalne skupnosti ter ustvarja živo vez med preteklostjo in sedanostjo ter pomaga ohranjati in predajati skupno kulturno dediščino. Romarska pot in z njo povezana kulturna ponudba bosta tako vernikom kot obiskovalcem iz obeh držav ponudili priložnost za skupno fizično, duhovno in kulturno izkušnjo romanja.

Projekt MESSAGES se izvaja v okviru programa Interreg VI-A Slovenija-Madžarska, ki ga sofinancira Evropski sklad za regionalni razvoj. Projekt skupaj izvajajo podjetje EZTS Muraba, Urad samouprave Železne županije in občina Lendava. Ta dokument je pripravilo EZTS Muraba, analiza stanja, na kateri temelji, pa je izdelek Urada samouprave Železne županije.

Iskanje poti: romanje, umik ali izlet?

Ali imenujemo romanje, umik ali izlet, ali se udeležujemo organiziranih ali individualnih potovanj na verske kraje?

Težko je najti »točno« definicijo, v osnovi ljudi za potovanje motivirajo verske, duhovne in kulturne potrebe, vendar je pomembno razlikovati med cerkvenimi romanji, iskanjem poti posvetne osebe in turističnim obiskovanjem cerkvenih kulturnih vrednot!

Oblike iskanja poti	<i>Cerkveno romanje</i>	<i>Posvetni, duhovni umik</i>	<i>Versko-kulturni turistični izleti</i>
Cilj	duhovna prenova, doživetje notranjega miru	iskanje notranjega miru in duhovnega ravnovesja	odkritje obiskane lokacije
Značilnosti	<p>Lastnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - izkušnje v skupnosti, - obisk verskih objektov in svetih krajev, - pomemben je čas, ki ga romarji preživijo na poti, saj je to priložnost za molitev, meditacijo in duhovni razvoj. - pomen duhovnega vodenja <p><i>Udeleženci običajno doživijo globoko versko izkušnjo, kjer je poudarek na poglobljanju vere, doživljanju verskih obredov in zakramentov.</i></p>	<p>Njihove značilnosti so:</p> <ul style="list-style-type: none"> - niso neposredno povezani s cerkvenimi tradicijami. - običajno temeljijo na individualnih izkušnjah in jih poganja osebna duhovnost.	<p>Njihove značilnosti so:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prevladuje zanimanje za kulturna doživetja in versko dediščino - ima lahko duhovno vsebino, vendar to ni glavni namen obiska.

Udeleženci verskih romanj, posvetnih umikov in verskega/kulturnega turizma si prizadevajo za obnovo telesa in duha.

Skupne značilnosti:

 Cilj je izstopiti iz vsakdanjega življenja in **se poglobiti v drugačno okolje**,

 za vse tri vrste je dobesedno ali v prenesenem pomenu značilno fizično gibanje, **premikanje**, »romanje«.

 udeleženci lahko pridobijo **nove poglede na** svoje življenje, bodisi v smislu vere, osebne duhovnosti ali kulturnega znanja.

Predstavitev romarskih poti in krajev na slovensko-madžarskem obmejnem območju

V Železni županiji in Pomurju je veliko verskih romarskih poti, ki ohranjajo versko, zgodovinsko in kulturno dediščino tega območja. Romanja so globoko vpeta v življenje lokalnih skupnosti in že stoletja igrajo pomembno vlogo v verskem in duhovnem življenju vernikov. Udeležencem ne zagotavljajo le svetega doživetja, temveč prispevajo tudi k občutku lokalne identitete in kulturne pripadnosti.

Najpomembnejša romarska pot madžarskih romarjev je **Marijina pot**, ki poteka tudi skozi Železno županijo. Pot povezuje Csíksomlyó z Mariazellom na razdalji 1400 kilometrov in poteka skozi najlepše in najsvetejše kraje Karpatske kotline. Pot ni le versko pomembna: romarjem omogoča tudi vpogled v zgodovino, arhitekturo in ljudsko izročilo srednjeevropske regije. Za vzdrževanje in ohranjanje kakovosti poti so bila ustanovljena društva, na njihovih spletnih straneh pa so na voljo interaktivni romarski zemljevid, opisi poti ter seznam svetišč in prenočišč, ki so v pomoč pri načrtovanju poti. V prvi polovici leta 2024 je javnokoristno združenje Marijina pot pri Svetu Evrope vložilo vlogo za vključitev odseka Marijine poti na Madžarskem in v sosednjih državah v evropske kulturne poti.

Romarska pot svetega Martina, ki se vije na tisoče kilometrov in povezuje pomembne kraje svetnikovega življenja, zajema tudi Železno županijo in Prekmurje. Na tej poti lahko romarji obišejo številna velika evropska mesta, kot so Ljubljana, Benetke, Pavia, Milano, Lyon in Vichy, ter odkrivajo bogato zgodovino in arhitekturo teh regij. Na postajah romarje pričakujejo organizirani kulturni in verski programi, ki obujajo čas svetega Martina in duhovnost srednjeveške Evrope. Na pot svetega Martina se vsako leto odpravi na tisoče ljudi. Leta 2005 je Svet Evrope odsek Poti svetega Martina od Sombotela do Toursa razglasil za evropsko kulturno pot.

Romarska pot svetega Jakoba, znana kot El Camino, je najbolj znana in priljubljena romarska pot v Evropi. Njen glavni del se začne na francosko-španski meji, prečka severno Španijo do Santiaga de Compostele, groba apostola svetega Jakoba. Je tretja najbolj obiskana pot na svetu: leta 2023 je znamenito katedralo obiskalo 4.460.035 romarjev. Na glavnem odseku poti so romarjem na voljo številne nastanitve in storitve. Pot El Camino se nenehno razvija, tako z vidika infrastrukture kot storitev, ki so na voljo romarjem, njena mreža pa zdaj pokriva celotno

Evropo. Uradne odseke romarske poti svetega Jakoba najdemo tudi na Madžarskem in v Sloveniji, z njihovo povezavo pa bi madžarski romarji prek Italije imeli neposreden dostop do Santiaga de Compostele.

Versko središče **vasi območja Hetés** je dolgo časa bila župnija Dobrovnik, pomembno vlogo v življenju vaščanov Hetésa pa so imele tudi cerkev Svete Trojice v Lendavi, kapela pri izviru Svetega Vida in Marijino drevo v Radmožancih. Po trianonski mirovni pogodbi so se vasi Hetésa znašle na dveh straneh meje, nato pa je zaradi političnih režimov versko življenje marsikje upadlo. Po vstopu v EU je meja postala resnično prehodna, kar je omogočilo ožvitev skupnih tradicij. Danes vse več romarjev iz Madžarske obiskuje te svete kraje, ki ponovno postajajo skupno romarsko mesto prebivalcev pokrajine Hetés na obeh straneh meje.

Mnogi so se peš odpravili v narodno Marijino svetišče Slovencev, v baziliko Marije Pomagaj na Brezjah v severozahodni Sloveniji. Marijina romarska pot je mreža več kot 700 km označenih pohodniških poti, ki povezujejo Hrvaško in Slovenijo, nanjo pa so nanizana različna Marijina svetišča, cerkve in kapelice.

Razvoj romarskih poti, ki povezujejo državi, lahko s skupnimi izkušnjami okrepi verske in kulturne vezi, hkrati pa nudi priložnost za odkrivanje naravne in zgodovinske dediščine regije.

Raziskovanje romanj: metodološki pregled

Namen analize stanja je bil pripraviti nabor romarskega turizma na slovensko-madžarskem obmejnem območju, s posebnim poudarkom na romarskih običajih, infrastrukturi romarskih poti in povezanih storitvah.

Študija je temeljila na 189 anketnih vprašalnikih med romarji (2 državi in 2 starostni skupini) in 11 intervjujih. V osebnih razgovorih so izkušeni romarji, organizatorji romanj, župniki, turistični delavci in pripravljavci projektov podali svoje osebne izkušnje in mnenja; na splošno so potrdili povratne informacije, prejete med anketnim vprašalnikom.

Z vprašalniki smo spoznali navade in potrebe romarjev, z intervjuji pa smo poglobili razumevanje izkušenj, infrastrukturnih vidikov ter duhovnih, verskih in skupnostnih vidikov romanj.

Informacije so bile obdelane s statistično in tematsko analizo, katere rezultati so bili uporabljeni za oblikovanje priporočil za razvoj romarskih poti. Rezultati bodo uporabljeni pri naših prihodnjih projektih aktivnostih, povezanih z organizacijo in razvojem romarskih poti ter izobraževalnimi aktivnostih, uporabni pa bodo tudi razvoju romarskih poti, načrtovanih v drugih regijah.

Povzetek izkušenj iz raziskav in osebnih intervjujev

Romarske poti, kot so Marijina pot, romarske poti svetega Martina in svetega Jakoba, danes romarjem **poleg verskih doživetij ponujajo tudi kulturna odkritja**.

Prav gostoljubnost lokalnih skupnosti ter odkrivanje zgodovinskih in kulturnih zakladov sta razloga, da so te poti tako posebne in prispevajo k turistični privlačnosti območja.

Tradicija romanja ima pomembno versko in kulturno vrednost tudi na madžarsko-slovenskem obmejnem območju.

Romanj se udeležujejo različne starostne skupine z nekoliko drugačnimi potrebami in pričakovanji. Mlajši, zlasti srednješolci in študenti, se za romanje pogosto odločajo **zaradi družabnih izkušenj in pustolovščin**, medtem ko je za starejše najpomembnejši motivacijski dejavnik **verska in duhovna obogatitev** ter prenašanje izročila.

Podpora duhovnemu procesu in spodbujanje skupnostne izkušnje ob zagotavljanju ustrezne infrastrukture in upoštevanju posebnih potreb romarjev so bistvenega pomena za uspeh romanj.

Na podlagi izkušenj romarjev in opravljenih intervjujev je treba pri **razvoju romarskih poti** upoštevati več področij. Vzdrževanje poti in označevanje je izrednega pomena, kajti le tako se da zagotoviti, da bodo poti lahko sledili vsi udeleženci. Poleg tradicionalnega označevanja in iskanja poti postaja vse pomembnejša vloga digitalnih orodij, kot so mobilne aplikacije in digitalni zemljevidi brez povezave, ki so v pomoč pri orientaciji.

Zlasti za večdnevna romanja so nujni nastanitev, gostinska ponudba ali možnost kuhanja za večje skupine. Za mlajše in starejše udeležence so nujni prostori za počitek, sanitarije in dostop do pitne vode.

Ključ do **uspeha romanj** je spodbujanje duhovnega razmisleka in izkušenj skupnosti. Verska doživetja, skupne molitve, skupnostni in interaktivni programi so še posebej privlačni za mlajše

generacije. Izkušnjo romarjev pa obogati tudi odkrivanje zgodovinskega in kulturnega ozadja krajev verskega pomena ter srečanje z lokalnimi skupnostmi.

Trajnost romarskih poti je mogoče zagotoviti z vključevanjem lokalnih ponudnikov storitev in skupnosti, obenem pa se vse bolj uveljavljajo načela trajnostnega turizma, ki z gospodarskega vidika prispevajo k razvoju območja, hkrati pa ohranjajo verske in kulturne vrednote.

Priporočila in predlogi za razvoj novih romarskih poti

Izboljšanje infrastrukture

1. **Razvoj infrastrukture:** bistvenega pomena so ustrezne oznake, smerokazi in počivališča ob romarskih poteh. Vzdrževanje poti ter zagotavljanje dostopa do pitne vode in stranišč so bistvenega pomena za večje udobje romarjev.
2. **Razvoj storitev:** v bližini romarskih krajev je treba zagotoviti in nenehno izboljševati nastanitvene in gostinske zmogljivosti. Poleg preprostih in cenovno ugodnih nastanitev narašča tudi povpraševanje po vrhunskih storitvah, zlasti med tistimi, ki so pripravljeni plačati več za bolj udobno izkušnjo.
3. **Uporaba digitalnih orodij:** uporaba digitalnih orodij, kot so mobilne aplikacije in interaktivni zemljevidi, olajša orientacijo, zlasti mlajšim. Pri uporabi pametnih telefonov je pomembno, da so načrtovane poti na voljo tudi brez spletne povezave.

Ohranjanje in vključevanje lokalnih vrednot

4. **vključevanje obstoječih verskih in kulturnih spomenikov:** pri načrtovanju novih romarskih poti je izredno pomembno, da temeljijo na lokalnih verskih in kulturnih tradicijah ter tako ohranjajo in prenašajo dediščino območja.

Predlagamo, da se poti povežejo z obstoječimi turističnimi in kulturnimi razvojnimi posegi, tako da se ti medsebojno krepijo in romarjem nudijo edinstveno izkušnjo. Če ta integracija ne bo dosežena, se lahko dolgoročna trajnost in privlačnost poti postavita pod vprašaj.

5. Ohranjanje **spominov in zgodb:** romanja je treba spodbujati ne le zaradi njihove verske, temveč tudi spominske vloge. Spomin in osebne zgodbe so izkušnja za vse ciljne skupine. Arhivi in knjižnice imajo ključno vlogo pri sistematizaciji in zagotavljanju dostopa do tovrstnih zgodb.
6. **Čezmejno sodelovanje:** razvoj večjezičnega (madžarski, slovenski, nemški, angleški jezik) informacijskega gradiva za slovenske in madžarske romarje lahko poveča

zanimanje in dostopnost. Razvoj lokalnih nastanitev in kombinacija obstoječih verskih/turističnih elementov lahko dodatno povečata trajnost romarskih poti.

🧑‍🎨 Načrtovanje, osredotočeno na občinstvo 🧑‍🎨

7. **Spoštovanje individualnih izkušenj in pričakovanj:** ker se koncept romanja razlikuje od posameznika do posameznika, je treba zagotoviti možnost, da se izpolnijo individualna pričakovanja, saj je za vse udeležence pomembna priložnost, da izstopijo iz svojega območja udobja, doživijo skupnost in se umaknejo od sveta.
8. **Upoštevanje potreb različnih starostnih skupin:** romanja in poti je treba oblikovati tako, da bodo zanimive za mlajše in starejše starostne skupine. Mlajšim je treba ponuditi interaktivne dejavnosti, ki gradijo skupnost, starejšim pa udobne in lahko dostopne nastanitvene zmogljivosti in prostore za počitek.

☀️ Programski in doživljajski turizem ☀️

9. **Omogočanje individualnih izkušenj:** med romanji so še posebej pomembne individualne - verske - izkušnje in razmišljanja, k čemur lahko prispevamo z usposabljanjem romarskih vodnikov in pripravo gradiva ter z organizacijo duhovnih vaj.
10. **Usposabljanje romarskih vodnikov in organizatorjev:** usposabljanje, ki temelji na lokalnem znanju, je izjemnega pomena. Čeprav lahko centralizirano usposabljanje, po možnosti subvencionirano, zagotovi večjo spodbudo, je nujno vključiti lokalne akterje in predstaviti lokalne poti. Verske in organizacijske dejavnosti je treba obravnavati ločeno (duhovno vodenje in organizacija romanj).
11. **Programi in doživljajski turizem:** pri načrtovanju novih romarskih poti je priporočljivo načrtovati programe, ki poleg verskih ponujajo tudi kulturna, zgodovinska in skupnostna doživetja. Programi, ki temeljijo na doživljajskem turizmu, kot so interaktivne dejavnosti, dogodki za krepitev ekipe in zgodovinski sprehodi, lahko močno prispevajo k privlačnosti romarskih poti.

12. **Uporaba sodobnih orodij:** digitalne rešitve, kot so tehnologije VR in vplivneži, lahko pomagajo doseči mlajše generacije. Vsebina in digitalni razvoj romarskega vodnika, kot je aplikacija za zbiranje pečatov na podlagi kode QR, bi lahko ustrezala tudi sodobnim potrebam.

Trajnostni razvoj

13. **Trajnostni turizem:** pri načrtovanju romarskih poti in organizaciji romanj je treba upoštevati načela trajnostnega turizma. Ob vključevanju lokalnih skupnosti je treba ob ohranjanju naravne in kulturne dediščine programe oblikovati tako, da pomagajo pri razvoju lokalnega gospodarstva.

Harmonična kombinacija gradnje na tradiciji in novih, sodobnih elementov lahko zagotovi, da bodo te poti relevantne ne le iz duhovnega, temveč tudi kulturnega in gospodarskega vidika.